

KS. JANUSZ SZULIST

Wydział Teologii

Uniwersytet Mikołaja Kopernika

Toruń

Teologia dramatyczna jako sposób interpretacji wiary na przykładzie nauczania Benedykta XVI

Streszczenie: Człowiek w naturalny sposób wchodzi w relacje z Bogiem, czego wyrazem jest stan i akty wiary. Odniesienie do Stwórcy stanowi źródło nadziei, iż element miłości będzie czynnikiem dominującym w relacji do Niego. Przedmiotem niniejszego artykułu jest interpretacja fenomenu wiary w nauczaniu Benedykta XVI przy zastosowaniu metody dramatycznej wypracowanej w szkole innsbruckiej. W pierwszej części artykułu zaprezentowano metodę dramatyczną jak też dramaturgię zbawczą, w której za Raymundem Schwagerem wyodrębnia się pięć aktów. W drugiej dokonano dramatycznej analizy nauczania Benedykta XVI w kwestii wiary. W nauce Papieża można wskazać na następujące zjawiska współczesne związane z wiarą: geneza kwestionowania wiary, proces powrotu do Boga oraz docelowa wizja zjednoczenia z Bogiem na fundamencie wiary. W artykule wykorzystano literaturę obejmującą publikacje teologów innsbruckich, jak też wypowiedzi papieskie. W oparciu o krytyczną analizę dostępnych tekstów sformułowano wnioski.

Słowa kluczowe: odkupienie, teologia dramatyczna, wcielenie, wiara, wspólnota.

Wiara jest aktem, ale również pewnym stanem człowieka¹. Bóg przekazuje człowiekowi wiarę jako dar, zawierający w sobie zobowiązanie. Obowiązki wynikające z posiadania tegoż daru dotyczą nie tylko przekazywania go bliźnim, ale także kwestii wytrwania w wierze, oznaczającej zachowanie owego daru w obliczu różnego rodzaju przeciwności. *Katechizm Kościoła Katolickiego* następująco charakteryzuje zagadnienie wytrwania w wierze: „Wiara jest darem danym człowiekowi przez Boga. Ten nieoceniony dar możemy utracić. Św. Paweł ostrzega przed tym Tymoteusza: Wystąp w dobrej walce, «mając wiarę i dobre sumienie. Niektórzy odrzuciwszy je, ulegali rozbiciu w wierze» (1 Tm 1,18-19)”². Wyjście ze stanu niewiary dokonuje się na drodze pokrzepienia

¹ Zob. J. Buxakowski, *Objawienie i wiara*, Pelplin 2007, s. 143, 145.

² *Katechizm Kościoła Katolickiego*, Poznań 2009, nr 162 (dalej: KKK).

Słowem Bożym i działania naznaczonego miłością³. W owych dwóch aktach, dotyczących w istocie wzmocnienia wewnętrznego aspektu bycia człowieka, ujawnia się fundament teologii dramatycznej, powstałej dzięki Bożemu orędziu i prezentującej miłość jako nadrzędną wartość oraz zasadę życia społecznego.

Przedmiotem analiz, przedstawionych w niniejszej publikacji, jest fenomen wiary zaprezentowany w nauczaniu Benedykta XVI. Nauczanie papieża wpisuje się w dramaturgię zbawczą, której problematykę badają przede wszystkim teologowie innsbruccy. Z tego względu materiał źródłowy tegoż artykułu obejmuje zarówno nauczanie papieskie, jak i publikacje badaczy, związanych ideowo z fakultetem teologicznym na uczelni w Innsbrucku. W punkcie wyjścia postawiono następujące założenia: 1. człowiek jest w naturalny sposób otwarty na Boga; 2. miłość stanowi fundament relacji międzyludzkich i stosunku do Boga; 3. stworzenie zawiera w sobie zdolność do integralnego rozwoju. Analiza tekstów papieskich oraz rozważań teologicznych, dotyczących omawianego zagadnienia, zmierza do znalezienia odpowiedzi na następujące pytania: 1. jakie przyczyny współczesnego kwestionowania istnienia Boga można wskazać z perspektywy teologii dramatycznej; 2. w jakim wymiarze wiara służy odnajdywaniu tożsamości człowieka; 3. jaka jest rola misterium wcielenia i zbawienia w procesie jednoczenia człowieka z Bogiem.

Publikacja składa się z dwóch części. W pierwszej zostanie zaprezentowana metoda dramatyczna, sytuowana w kontekście relacji międzyludzkich, prawa i grzechu. W drugiej zaś części zostanie ukazana dramaturgia wiary w nauczaniu Benedykta XVI.

1. Pozycja człowieka w dramaturgii zbawczej

Bóg czyni z ludzi adresatów nadprzyrodzonych darów. Za sprawą wolnego aktu woli osoba ludzka może jednak odrzucić Boską ofertę zbawienia i zainicjować budowę świata wrogiego wszelkim formom transcendencji. Wybór grzechu i związane z nim krzewienie kultury zła w niczym nie pomniejszają ogromu Bożej miłości, która skłania do nawrócenia i kształtowania na nowo modelu jedności z Bogiem.

Proces odrzucenia Boga i następujący po nim etap pojednania oraz ponownego zjednoczenia rodzaju ludzkiego w Duchu Świętym są przedmiotem analiz teologii dramatycznej, w ramach której – w odwołaniu do pięciu aktów dramatu zbawienia – wskazuje się na potęgę Bożej miłości wobec niedoskonałości dotyczącej jednostki, jak również wobec wspólnoty. Z tego względu dramaturgia zbawcza posiada przesłanie społeczne, a jednocześnie w sposób bezpośredni odsyła do orędzia zbawczego w zakresie grzechu oraz prawa, kierowanego do jednostki.

³ Por. *tamże*.

1.1. Metoda dramatyczna

Raymund Schwager w swoim opisie metody dramatycznej – objawiającej zbawienie i pośredniczącej w głoszeniu zbawienia światu – koncentruje się na osobie Jezusa⁴. Czyny i słowa Chrystusa przedstawione w Ewangelii, podane metodzie biblijnej krytyki tekstu, powinny znajdować odzwierciedlenie w życiu konkretnych ludzi. Codzienna egzystencja obejmuje wprawdzie działania ukierunkowane na dobro, niemniej człowiek może być również autorem czynów kontestatorskich, kwestionujących osobę i zbawcze czyny Jezusa. Tego typu sytuacji dotyczy fragment z Ewangelii wg św. Mateusza: „Będziecie w nieważności u wszystkich z powodu mego imienia. Lecz kto wytrwa do końca, ten będzie zbawiony” (10,22)⁵.

Nieziemna postawa Jezusa wyraża ideę zbawienia, która dotyczy bezpośrednio budowania Królestwa Bożego w świecie. Autorzy *Katechizmu Kościoła Katolickiego*, nawiązując do konstytucji *Lumen gentium*, wskazują na Chrystusa, w którym znajduje się „początek oraz początek” Królestwa Bożego. Boskie panowanie jest realizowane poprzez zwiększanie uczestnictwa w nadprzyrodzonym życiu⁶. Skuteczność słów Chrystusowych znajduje potwierdzenie w fenomenie zmartwychwstania jako przypieczętowania misji uświęcenia rzeczywistości stworzonej. Idea Królestwa Bożego realizuje się w relacjach międzyludzkich, w których obok doświadczenia łaski dochodzi również do głosu grzech, motywowany pożądliwością, nieświadomym naśladownictwem oraz ograniczonym statusem ludzkiego poznania⁷.

Ogólna charakterystyka metody dramatycznej wyraża się w permanentnym odniesieniu do orędzia zbawczego Chrystusa, które – konfrontowane z różnymi sytuacjami grzechowymi – ostatecznie odnosi tryumf. Bóg rozpościera wówczas przed człowiekiem perspektywę życia wiecznego, potwierdzoną aktem odkupienia, obejmującym mękę, śmierć i zmartwychwstanie Jezusa. Zesłanie Ducha Świętego jest zwińczeniem procesu odnowy świata dotkniętego grzechem. Należy zatem podkreślić, iż orędzie Boże stanowi początek dzieła zbawienia i to samo orędzie w formie spełnionej określa cel ludzkiej egzystencji w postaci szczęśliwości wiecznej. Charakteryzując metodę dramatyczną, należy odnieść się jednak nie tylko do kwestii soteriologicznej, ale również eklezjologicznej. Nauka o Królestwie Bożym dotyczy rzeczywistości wspólnotowej,

⁴ Por. R. Schwager, *Kirche als universales Zeichen*, w: *Kirche als universales Zeichen. In memoriam Raymund Schwager SJ*, red. R. Siebenrock, W. Sandler, Münster – Wien 2005, s. 19.

⁵ Cytowany fragment Ewangelii jest częścią szerszej wypowiedzi, w której Jezus zapowiada prześladowania (por. Mt 10,17–23). Zawarte jest w nim wskazanie na niebezpieczeństwa związane z wypełnianiem funkcji apostołskiej.

⁶ Por. *Konstytucja dogmatyczna o Kościele „Lumen Gentium”*, nr 5 (dalej: KK), cyt. za: KKK, nr 541.

⁷ Por. W. Sandler, *Kirche als Sakrament des Heilsdramas Jesu Christi*, w: *Kirche als universales Zeichen. In memoriam Raymund Schwager SJ*, red. R. Siebenrock, W. Sandler, Münster – Wien 2005, s. 107n.

w ramach której komunikowane są dobra natury duchowej. Podmioty owej wymiany stanowią ludzie otwarci na Boga, zachowujący Jego przykazania, ukierunkowani w istocie na czynienie świata bardziej ludzkim. W tym momencie niniejszych rozważań należy odwołać się bezpośrednio do konsekwencji wyводу metody dramatycznej. Otóż człowiek został odkupiony w Chrystusie, jednakże ten sam człowiek zachował swoją wolność, na mocy której może przyjąć lub odrzucić orędzie o Królestwie Bożym. Czynnikiem stymulującym ową aprobatę lub dezaprobatę są oddziaływania innych jednostek lub trendów natury ogólnospołecznej⁸.

Metoda dramatyczna znajduje zastosowanie w stosunku do wszystkich osób, szczególnie tych dotkniętych ryzykiem marginalizacji społecznej. Jezus zatem, narodzony w stajence betlejemskiej, jako dorosły człowiek nakazuje troskę o ubogich, a także wzywa do przewyższania skutków niesprawiedliwości. Jedynym postulowanym przez Niego środkiem zaradczym jest miłość ukazująca, jak dalece Bóg-Człowiek jednoczy się z całym rodzajem ludzkim. Skutek owego zjednoczenia stanowi kształtowanie społeczności na wzór rodziny. Z tego względu dominacja orędzia Bożego oznacza krzewienie w świecie zasady miłości obłubieńczej, która najpełniej gwarantuje rozwój osobowy jednostek oraz wspólnot⁹.

1.2. Akty dramatu zbawczego

Aspekt społeczny metody dramatycznej ujawnia się w postaci pięciu aktów, w ramach których jest realizowana dramaturgia zbawienia. Syntetycznej charakterystyki poszczególnych etapów procesu zbawczego dokonał Nikolaus Wandinger, niemniej bardziej wnikliwe analizy poszczególnych kwestii znajdują się w tekstach autorstwa innych przedstawicieli innsbruckiej szkoły teologicznej, takich jak Józef Niewiadomski, Wolfgang Palaver, Willibald Sandler, a w szczególności Raymund Schwager.

Pierwszy akt dramatu zbawczego wyraża się w gromadzeniu przez Jezusa Królestwa Bożego. Inicjatywa należy do Zbawiciela, który sam z siebie obwieszcza rzeczywistość owego Królestwa. Nie jest to jakakolwiek reakcja na wcześniejsze zachowania ludzi lub też na idee zawarte w Starym Przymierzu. Obraz Boga, jakim posługuje się Jezus w ramach tegoż aktu, wyraża się w wizerunku Ojca zawsze gotowego do przebaczenia. Relacja miłości jest czynnikiem najbardziej jednoczącym ludzi między sobą i w ramach wspólnoty z Bogiem. Ponadto orędzie Chrystusowe poparte jest różnymi czynami, takimi jak uzdrowienia, wypędzanie demonów i inne nadprzyrodzone akty. Powód tychże dzieł Jezusa stanowi

⁸ Zob. W. Guggenberger, *Das Wirklichwerden der Wirklichkeit. Zum Sinn einer Rede von dramatischer Moralthologie*, w: *Dramatische Theologie im Gespräch. Symposium/Gastmahl zum 65. Geburtstag von Raymund Schwager*, red. J. Niewiadomski, N. Wandinger, Münster 2003, s. 74n.

⁹ Por. KKK, nr 544n.

zawsze miłosierdzie, będące dowodem troski Boga o człowieka. Reakcje Zbawiciela w procesie głoszenia orędzia o Królestwie Bożym mają charakter bezwarunkowy. Bóg wkracza więc w dzieje jednostek i wspólnot, abstrahując jednocześnie od jakichkolwiek uwarunkowań¹⁰. W kręgu zjawisk, mających miejsce w ramach pierwszego aktu dramatu zbawczego, mieści się również kwestia relacji Jezusa względem prawa. Otóż Syn Boży dystansuje się względem przepisów prawnych, będących dziełem czysto ludzkim lub sprzyjających powstawaniu wypaczeń człowieczej natury. Tymczasem w nauczaniu Jezusa o Królestwie Bożym jako kluczowa jawi się wewnętrzna strona prawa, dotycząca relacji człowieka do Boga. Z tego względu w ocenie postępowania istotny jest nie tyle czyn sam w sobie, ile intencje powstałe w sercu człowieka; dopiero bowiem w drugiej z wymienionych sytuacji osoba nawiązuje zbawczy kontakt z Bogiem jako Najwyższym Prawodawcą. Odniesienie do immanentnego wymiaru ludzkich czynów stanowi impuls dla dalszych, niezwykle istotnych działań. Dzięki owym aktom będzie możliwe przełamanie negatywnie pojmowanego naśladownictwa, obejmującego kopowanie złych czynów, na skutek których rozpowszechniają się w świecie struktury grzechowe, zredukowane zasadniczo do zewnętrznej strony prawa¹¹.

Drugi akt dramatu zbawczego dotyczy reakcji słuchaczy na Dobrą Nowinę o Królestwie Bożym. W gronie odbiorców orędzia Chrystusowego są przede wszystkim osoby, które uwierzyły i stały się uczniami Mistrza z Nazaretu. Owa grupa nie stanowi jednak głównego przedmiotu analiz, dotyczących drugiego aktu dramatu zbawczego. Głównym obiektem refleksji Raymunda Schwagera są przeciwnicy Chrystusa, a więc ci, którzy odrzucili naukę Ewangelii. W kwestii pochodzenia owej grupy można wskazać jej dwa zasadnicze źródła – podgrupy. Do pierwszej z nich należą ludzie hołdujący nadziejom mesjańskim, ograniczonym jedynie do rzeczywistości ziemskiej. Tymczasem Jezus z całą pewnością nie był Mesjaszem politycznym, który miałby przywrócić do istnienia królestwo Izraela w jego doczesnym wymiarze. Miano Mesjasza dotyczy Chrystusa w sensie duchowym, czyli określa Go jako Tego, który za sprawą swoich czynów ofiaruje ludziom zbawienie. Natomiast druga podgrupa przeciwników Chrystusa obejmuje faryzeuszów i uczonych w Piśmie. Ewangelia, wskazująca na duchowy wymiar prawa i podkreślająca fundamentalne znaczenie miłości, stanowi zagrożenie dla bezpiecznej pozycji elitarnych grup w społeczności żydowskiej. W swoim nauczaniu Jezus demaskował nikczemność i dwulicowość faryzeuszów oraz uczonych w Piśmie. Reakcja Chrystusa na postawę odrzucenia nie

¹⁰ Zob. R. Siebenrock, *Dramatische Korrelation als Methode der Theologie. Ein Versuch zu einer noch unbedachten Möglichkeit im Blick auf das Werk Raymund Schwagers*, w: *Dramatische Theologie im Gespräch. Symposium/Gastmahl zum 65. Geburtstag von Raymund Schwager*, red. J. Niewiadomski, N. Wandering, Münster 2003, s. 46n.

¹¹ Por. N. Wandering, *Die Sündenlehre als Schlüssel zum Menschen. Impulse K. Rahners und R. Schwagers zu einer Heuristik theologischer Anthropologie*, Münster 2003, s. 202–206; zob. również: R. Schwager, *Erbsünde und Heilsdrama. Im Kontext von Evolution, Gentechnologie und Apokalyptik*, Münster 1997, s. 168n.

wyraża się jednak w wytraceniu przeciwników, przynależących do wyżej wymienionych podgrup, co zapewne leżało w mocy Boga. Jezus wypowiada pod ich adresem jedynie słowa o sądzie Bożym. Nie mówi przy tym o gniewie Boga, lecz piętnuje złe zachowanie, sprowadzające karę na osobę grzesznika. W ten sposób przeciwnicy orędzia o Królestwie Bożym osądzają sami siebie, podczas gdy Jezus w swojej nauce wskazuje jedynie konsekwencje grzechów człowieka. Nie istnieje zatem sprzeczność pomiędzy Bogiem będącym miłością a karą dla grzeszników za ich niewłaściwe postępowanie. Potwierdzenie zaprezentowanego powyżej rozumowania znajduje się w dwóch przypowieściach. Pierwsza z nich to przypowieść o nielitościwym dłużniku (por. Mt 18,23-35). Niemiłosierny sługa ponosi tę samą karę, jaką zastosował wcześniej względem jednego ze swoich współbraci. Drugą przypowieścią jest historia o talentach (por. Mt 25,14-30). „Sługa zły i gnuśny” otrzymuje karę nawiązującą do sposobu, w jaki uprzednio obszedł się z talentami, mając wszak w pamięci niewypełnienie polecenia właściciela dóbr. W obu przypowieściach, na co wskazuje Schwager, miarą kary jest niewłaściwy obraz Boga i wynikające zeń grzeszne postępowanie człowieka. W żadnym aspekcie nie zmienia się natomiast nauka Jezusa o Królestwie Bożym, której wyznacznikiem pozostaje miłość, transcendująca granice prawa¹².

Trzeci akt dramatu dotyczy skazania i wykonania wyroku na Jezusie. W owej części kluczową kwestią jest ponownie reakcja przeciwników Jezusa, osiągająca w niej swoje negatywne apogeum¹³. Na wstępie swoich refleksji Schwager podkreśla, iż w momencie śmierci na krzyżu niemalże wszystkie ziemskie siły zjednoczyły się przeciw Jezusowi. Były to zarówno działania czynne, realizowane przez oprawców i oskarżycieli (por. Łk 22,63), jak również zachowania bierne, takie jak wyparcie się znajomości z Chrystusem przez Jego uczniów, warunkowane lękiem o własne życie (por. J 18,12-27). Wydarzenia na Golgocie są możliwe do opisanego z perspektywy zasady kozła ofiarnego. Należy jednak zauważyć, iż postawa Jezusa podczas męki i w chwili śmierci wnosi do niej znaczącą modyfikację; ukazuje bowiem ogrom zła owych procesów. Otóż sprzysiężenie przeciwko Chrystusowi nie było dziełem przypadku, ale stanowiło świadomy wybór ludzki, zapoczątkowany już wówczas, kiedy Jezus po raz pierwszy publicznie nauczał o Królestwie Bożym. W trzecim akcie owe negatywne odruchy uległy nasileniu do maksimum ludzkich możliwości. Ponadto wydarzenia podczas śmierci Chrystusa nawiązują do wspomnianej już opozycji dwóch obrazów Boga. Stwórca jako produkt czysto ludzkich projekcji prawnych, kulturowych i społecznych jest przeciwstawiony Bogu będącemu nadprzyrodzoną Miłością. Jezus konsekwentnie przekazuje obraz Boga nade wszystko miłującego człowieka i resztę stworzenia. Właśnie w kontekście owej miłości niczym w zwierciadle zostaje objawiona nikczemność ludzka, a ściślej zło działań przeciwników Ewangelii, podążających za czystoludzką projekcją

¹² Por. N. Wandering, *Die Sündenlehre...*, s. 208-213.

¹³ Zob. R. Josgrilberg, *Opfermechanismus und der Tod Jesu*, w: *Götzenbilder und Opfer*. Rene Girard im Gespräch mit der Befreiungstheologie, red. H. Assmann, Thaur 1996, s. 163n.

bóstwa. Ów aspekt przełamuje archaiczny mechanizm kozła ofiarnego¹⁴. Radykalna tożsamość Chrystusa z Bogiem będącym Miłością znajduje swój najpełniejszy wyraz w modlitwie zanoszonej przez Chrystusa na krzyżu (por. Łk 23,34). Nie istnieje właściwie inny sposób na przełamanie kręgu zła niż miłość nieprzyjaciół, wykraczająca ponadto poza granice życia i śmierci. Ogrom miłości Chrystusa do Ojca w Niebie i bliźnich jest źródłem autorytetu nazareńskiego Mistrza. Owo wyróżnienie stanowi coś więcej niż szacunek, którym darzy się docześnie panujących władców. W momencie śmierci Jezusa na krzyżu zostaje ujawnione prawdziwie oblicze Boga, któremu wszystko jest podporządkowane. Teocentryczny porządek stworzenia ukazuje zasadność procesu uświęcania (por. Kol 1,15-20)¹⁵.

Przejrzystość działań człowieka w kontekście śmierci Jezusa pozwala dostrzec najgłębsze pokłady ludzkiego jestestwa, w obszarze których może być inicjowane działanie przeciwko Bogu. Człowiek jest zdolny w każdym miejscu i czasie reaktywować odwieczne pragnienie bycia jak Bóg. Podążanie ową ścieżką oznacza nie tylko umacnianie w sobie postawy pychy, ale także uzdalnia ludzi do najgorszych zbrodni w imię zdeformowanego obrazu istoty osoby. Wspomniana powyżej deformacja wynika z zupełnego poddania się wpływom grzechu i absolutystycznie pojmowanego własnego „ego”¹⁶.

Czwarty akt historii zbawczej ujmowanej jako dramat dotyczy objawienia wyroku Boga wobec świata, który zdystansował się względem Chrystusa lub nawet Go odrzucił. Celem owej części dramatu jest ukazanie znaczenia tajemnicy zmartwychwstania dla życia chrześcijan. Inicjatywa w ramach tegoż aktu należy do Boga, który – będąc wiernym swoim obietnicom w Chrystusie – objawił niekończące się Boże życie. Reakcja Boga jest jednoznacznym opowiedzeniem się po stronie Syna, a ściślej wyrazem miłości, będącej istotą orędzia o Królestwie Bożym. Słowo Boga oznacza czyn, w związku z czym również na mocy zmartwychwstania nie nastąpiło wytracenie oprawców Jezusa. Powstały z martwych Syn Boży objawia się bowiem z przesłaniem: „Pokój wam” (J 20,19). W ten sposób Bóg przełamuje spiralę zła i obejmuje oddziaływaniem miłości nieprzemijającej wszystkich ludzi bez wyjątku. Dobroć Boża ma stanowić inspirację do nawrócenia, by element życia ziemskiego osoby na nowo partycypował w Boskiej egzystencji¹⁷.

Ostatni, piąty akt obejmuje zgromadzenie nowego Ludu Bożego. Wydarzeniem kluczowym dla tej części dramatu jest zesłanie Ducha Świętego. W tymże kontekście Schwager zwraca uwagę w pierwszej kolejności na diametralną zmianę wewnętrznego usposobienia uczniów. Otóż apostołowie, początkowo załęknieni wydarzeniami na Golgocie, stają się mężnymi głosicielami Dobrej

¹⁴ Por. W. Palaver, *René Girards mimetische Theorie. Im Kontext kulturtheoretischer und gesellschaftspolitischer Fragen*, Thaur 2003, s. 271-277.

¹⁵ Zob. R. Schwager, *Erbsünde und Heilsdrama...*, s. 184n.; R. Siebenrock, *dz. cyt.*, s. 56n.

¹⁶ Por. N. Wandering, *Die Sündenlehre...*, s. 215-225; W. Sandler, *Kirche...*, s. 125.

¹⁷ Por. N. Wandering, *Die Sündenlehre...*, s. 227-231; R. Josgrilberg, *dz. cyt.*, s. 166n.

Nowiny o Królestwie Bożym (por. Dz 2,1-13). Owa przemiana stanowi przykład momentu ludzkiego życia, kiedy to człowiek pozbywa się niepewności i całym swoim jestestwem jest zdolny do przyjęcia słowa Bożego oraz przekazania go bliżnim. Wewnętrzna opcja wyrażająca tożsamość z Bogiem stanowi warunek konieczny dla kształtowania nowego typu jedności, której odzwierciedleniem są struktury Kościoła. Pierwszym wyznacznikiem tejże odnowionej wspólnoty jest jedność wielu różnorodnych elementów, dokonująca się w Ciele Mistycznym Chrystusa (por. 1 Kor 12,12-30). Drugim wyznacznikiem nowego Ludu Bożego jest jego symboliczny charakter, a ściślej – co akcentuje Raymund Schwager – symboliczna obecność Królestwa Bożego we wspólnocie Chrystusowej. Ziemskiestrukture Kościoła jawią się jako zapowiedź wiekuistej rzeczywistości, w ramach której najwyższa władza należy do Boga. Panowanie Boga w świecie i w ludzkim sercu znajduje swoje ostateczne spełnienie w Królestwie, obejmującym rzeczywistość ostateczną. W piątym akcie dramatu dochodzi do głosu postulat bycia świadkiem Chrystusa, czyli kimś zaangażowanym w głoszenie Królestwa Bożego. Do takiego działania inspiruje oczywiście Duch Boży, obficie udzielony światu przez Chrystusa¹⁸.

Scharakteryzowane powyżej akty dramatu prezentują drogę, której celem jest perspektywa jedności ze Stwórcą. Owa permanentna jedność z Bogiem realizuje się na fundamencie miłości silniejszej nie tylko od grzechu, ale również od śmierci.

2. Dramaturgia wyznawania wiary

Teologia dramatyczna prezentuje człowieka jako istotę, która zdolna jest przyjmując bądź odrzuć orędzie o zbawieniu, objawione w pełni w Chrystusie. Wolność osoby przekłada się na wszystkie dziedziny życia, w tym również na wiarę. W nauczaniu Benedykta XVI nie pojawia się wprawdzie koncepcja pięciu aktów dramatu, wypracowana przez innsbruckich teologów, niemniej jest w niej obecne przesłanie metody dramatycznej. Nauka Papieża przedstawia obraz człowieka, który może zakwestionować istnienie Boga, wyrażając tym samym postawę dezorientacji i braku zaufania. W papieskich refleksjach pojawiają się także wiara, wyznaczająca ukierunkowanie człowieka na Boga, a także misterium wcielenia i odkupienia, określające stopień tożsamości z Bogiem. W ramach tegoż misterium inicjatorem działania jest zawsze Stwórca.

2.1. Geneza odrzucenia Boga przez współczesnego człowieka

W homilii wygłoszonej podczas Pasterki w 2012 r. Benedykt XVI wskazuje na zjawisko odrzucania Boga w czasach obecnych. Przyczyny owego stanu

¹⁸ Por. N. Wanderinger, *Die Sündenlehre...*, s. 234-238; W. Sandler, *Kirche...*, s. 126n.

rzeczy, analizowane przy pomocy metody dramatycznej, mogą być dwojakie. Po pierwsze, do odrzucenia wiary przyczynia się nadmierne skupienie człowieka na własnej osobie. W następstwie owej postawy proces poznania zostaje zawężony jedynie do doświadczenia empirycznego, a cele działania nie przekraczają czysto fizycznych możliwości. Pod wpływem owych tendencji człowiek może posunąć się nawet do tego, by określać na sposób ludzki bogów, którzy w ten sposób stają się wytworami ludzkiej fantazji. Drugim powodem odrzucenia Boga jest zniekształcona interpretacja religii. Benedykt XVI zwraca uwagę na poglądy, wedle których monoteizm jest źródłem przemocy na świecie¹⁹. W świetle tychże przekonań istnieje bezpośrednia zależność pomiędzy wiarą w jednego Boga a despotyzmem i nietolerancją. Podobnie jak w przypadku pierwszej przyczyny odrzucenia Boga, istotnym czynnikiem jest kreatywność człowieka w zakresie zawłaszczania transcendencji i czynienia z niej jednego z ludzkich wyobrażeń. Następuje wówczas oderwanie doczesnego świata od Boga, bądź też wszelkie bóstwo zaczyna być interpretowane w absolutystyczny sposób, wyłączający inne interpretacje i wyrażający wrogość wobec wierzeń, działań i zamiarów odmiennych wspólnot religijnych. W obszarze drugiej przyczyny odrzucenia Boga kluczowa jest zatem nienawiść, gdyż tylko negatywne uczucia są w stanie zapewnić ochronę „ego”, które odcięło się aktem woli od Boga albo rozpaczliwie broni „swojej religijności”²⁰.

W refleksji papieskiej jeszcze inną przyczynę utraty wiary stanowi uległość wobec logiki przemocy. Ludzkie serce jest zdolne inicjować niszczycielskie akty, mające na celu zburzyć ład Królestwa Bożego²¹. Zwielokrotnienie działań ludzkich zwróconych przeciwko Bogu dokonuje się na zasadzie ślepego naśladownictwa, czyli nieświadomej mimesis, popychającej ludzi do najgorszych czynów. Wolfgang Palaver wskazuje na brak różnicy pomiędzy katastrofami naturalnymi a niszczycielskim działaniem człowieka w czasach archaicznych, kiedy to ludzie pałali nienawiścią dotyczącą osób lub rzeczy, którym przypisywali odpowiedzialność za doświadczane niepowodzenia²².

Benedykt XVI stwierdza również, że powodów odrzucenia Boga należy szukać także na poziomie nastrojów jednostki. Człowiek reflektujący swoje postępowanie w zakresie grzechu może popaść w stan pesymizmu czy marazmu. W tej sytuacji pojawia się przyzwolenie na kolejne występki

¹⁹ Jan Assmann postrzega monoteizm jako formę kultu generującą z natury przemoc. Tezy Assmanna stanowią podatny grunt dla analiz w ramach teologii dramatycznej. Zob. J. Assmann, *Monotheismus und die Sprache der Gewalt*, Wien 2006, s. 10–54.

²⁰ Por. Benedykt XVI, *Homilia Ojca Świętego podczas „pasterki”*, <http://www.deon.pl/religia/kosciol-i-swiat/z-zycia-kosciola/art,8391,homilia-ojca-swietego-podczas-pasterki,strona,2.html> (odczyt z dn. 29 stycznia 2013 r.); zob. również: R. Schwager, *Kirche...*, s. 36n.

²¹ Zob. Benedykt XVI, *Nigdy więcej wojny i terroru*, „L'Osservatore Romano” 2009, nr 7–8, s. 47; zob. również: tenże, *Nadszedł czas, aby muzulmanie i chrześcijanie solidarnie położyli kres przemocy*, „L'Osservatore Romano” 2012, nr 9–10, s. 15n.

²² Zob. W. Palaver, *dz. cyt.*, s. 184n.

w przekonaniu o znikomości dobroci lub też nieskuteczności ludzkich wysiłków wobec ogromu zła²³.

2.2. Powrót do wspólnoty z Bogiem w akcie wiary

Wiara wyznacza styl zachowania, a także pewną rzeczywistość, w ramach której może dokonywać się przezwyciężenie tendencji odrzucających Boga. Z tej perspektywy staje się zrozumiałe odwołanie Benedykta XVI do katechizmowego określenia wiary, zawarte w liście apostolskim *Porta fidei*²⁴: „Wiara jest osobowym przyłgnięciem całego człowieka do Boga, który się objawia. Obejmuje ona przyłgnięcie rozumu i woli do tego, co Bóg objawił o sobie przez swoje czyny i słowa”²⁵. Wiara obejmuje zatem całe jestestwo człowieka, w naturalny sposób ukierunkowane na Boga. Można zatem stwierdzić – i ta myśl pojawia się u Benedykta XVI – iż człowiek pragnie Boga, gdyż tak został stworzony. W rzeczywistości nieskończonej ma bowiem miejsce spełnienie najgłębszych nadziei, jakimi w swoim życiu kieruje się osoba ludzka²⁶. Naturalnym celem działania człowieka oraz punktem, do którego zmierza rozwój świata natury, jest Bóg. Z owej zależności rodzi się idea posłuszeństwa wyrażonego przez Abrahama, który bezgranicznie zaufał Bogu, podążając do nieznanego kraju (por. Hbr 11,8). Kluczowa jest zawsze obietnica dana przez Boga, a dotycząca spełnienia egzystencjalnych pragnień człowieka: „Wiara zaś jest poręką tych dóbr, których się spodziewamy, dowodem tych rzeczywistości, których nie widzimy” (Hbr 11,1)²⁷. Idea posłuszeństwa, zbudowanego na fundamencie wiary, stanowi ważną zasadę Królestwa Bożego, analizowanego w perspektywie teologii dramatycznej²⁸.

Z tej perspektywy jest także podejmowany wątek poszukiwania człowieka przez Boga. Raymund Schwager posiłkuje się w tej kwestii fragmentem z Ewangelii wg św. Jana: „Tak bowiem Bóg umiłował świat, że Syna swego Jednorodzonego dał, aby każdy, kto w Niego wierzy, nie zginął, ale miał życie wieczne” (3,16). Pełniejsze zrozumienie cytowanego fragmentu wymaga przyjęcia założenia, iż człowiek został ukształtowany w taki sposób, aby stać się odbiorcą Bożych darów. Bliskość Boga dotyczy w tym układzie nie tylko samej

²³ Por. Benedykt XVI, *List apostolski „Porta fidei”*, Kraków 2012, nr 13 (dalej: PF); zob. również: tenże, *Otoczmy opieką osoby zranione*, „L'Osservatore Romano” 2008, nr 5, s. 27.

²⁴ Por. PF, nr 4, 11.

²⁵ KKK, nr 176; zob. również: Benedykt XVI, *Świadkowie Boga, który jest blisko*, „L'Osservatore Romano” 2013, nr 1, s. 33.

²⁶ Por. PF, nr 7; tenże, *Pielgrzymka po pustyniach współczesnego świata*, „L'Osservatore Romano” 2012, nr 11, s. 8.

²⁷ Por. KKK, nr 145n. Ideę posłuszeństwa w sposób heroiczny wyrażała swoją postawą Maryja. Jest to druga postać, wskazana przez autorów KKK jako przykład w ramach zagadnienia posłuszeństwa wiary. Zob. tamże, nr 148n.

²⁸ Zob. Benedykt XVI, *Adhortacja apostolska „Verbum Domini”*, Katowice 2010, nr 6; R. Siebenrock, *dz. cyt.*, s. 53n.

zbawczej obecności, ale nade wszystko przekazania życia Bożego. Odkupiona w Chrystusie ludzka egzystencja udoskonala dążenia człowieka, dzięki czemu dzieła Ducha Świętego przyjmują widzialne kształty w postaci dobra, będącego przyczynkiem i wyrazem zbawienia²⁹. Człowiek uduchowiony Boskimi darami dąży ku swemu Stwórcy³⁰.

Akt wiary, uznający autorytet Boga, nie czyni człowieka w żaden sposób zniewolonym, a więc ograniczonym w działaniu. Jak wskazuje cytowana katechizmowa definicja, wiara jest wprawdzie osobowym przyłgnięciem do Boga, jednakże ani przez chwilę nie zostaje przy tym zakwestionowana ludzka wolność. Człowiek dobrowolnie wybiera Boże słowo i odnajduje w wolny sposób Boga w Chrystusie, będąc prowadzonym przez Ducha Świętego³¹. Pomocniczą funkcję w procesie wskazywania na bliskość Boga pełni Kościół jako rezerwuar tradycji, pośredniczący w przekazywaniu łask sakramentalnych. Dobrowolność dopuszcza jednak w równym stopniu wybór Boga, jak też zakwestionowanie Bożego porządku, a tym samym potwierdzenie dokonania niewłaściwych wyborów jako przejawów sprzeniewierzenia się Bożemu słowu³². Właśnie w aspekcie niewłaściwego postępowania potrzeba dzieła odnowy, fundowanego na przykładzie Chrystusa przy współudziale Kościoła: „Właśnie Sobór w *Konstytucji dogmatycznej „Lumen gentium”*, stwierdził: «podczas gdy Chrystus, ‘święty, niewinny, niepokalany’ (Hbr 7,26), nie znał grzechu (2 Kor 5,21), lecz przyszedł dla prześlągania jedynie za grzechy ludu (por. Hbr 2,17), Kościół obejmujący w łonie swoim grzeszników, święty i zarazem ciągle potrzebujący oczyszczenia, podejmuje ustawicznie pokutę i odnowienie swoje». Kościół «wśród prześlądowań świata i pociech Bożych zdąży naprzód w pielgrzymce», zwiastując krzyż i śmierć Pana, aż przybędzie (por. 1 Kor 11,26)”³³. Chrystus poprzez swoje zmartwychwstanie mobilizuje człowieka do naśladowania Go, czyli krzewienia w świecie nowego stworzenia. Ponadto dzieło odnowy jest narzędziem ukazywania światu Bożej chwały, w której partycypuje człowiek na mocy łask i charyzmatów, zarysowanych w swojej istocie w nauce Bożej³⁴. Oddziaływanie Bożych darów ma nie tylko indywidualny, ale przede wszystkim wspólnotowy charakter³⁵. Budując braterską więź między osobami, służy bowiem przełamaniu spirali przemocy, nabudowanej na schemacie

²⁹ Por. R. Schwager, *Erlöser des Menschen. Soteriologie in der Verkündigung von Johannes Paul II. und die Herausforderung unserer Zeit*, w: *Kirche als universales Zeichen. In memoriam Raymund Schwager SJ*, red. R. Siebenrock, W. Sandler, Wien-Münster 2005, s. 64n.

³⁰ Zob. Benedykt XVI, *Pielgrzymka...*, s. 8n.

³¹ Zob. tenże, *Powrót do Boga*, „L'Osservatore Romano” 2012, nr 12, s. 45.

³² Por. KKK, nr 150n.

³³ KKK, nr 8, cyt. za: PF, nr 6.

³⁴ Zob. KKK, nr 1849n.; zob. również: Benedykt XVI, *Wiara musi być płomieniem miłości, który rozpala innych*, „L'Osservatore Romano” 2012, nr 11, s. 22n.; W. Guggenberger, *Was für ein Zeichen?!*, w: *Kirche als universales Zeichen. In memoriam Raymund Schwager SJ*, red. R. Siebenrock, W. Sandler, Münster – Wien 2005, s. 194n.

³⁵ Por. PF, nr 10.

niszczycielskiej i nieświadomej mimesis, właściwej archaicznemu modelowi kozła ofiarnego³⁶.

2.3. Jedność z Bogiem realizowana w misterium wcielenia i odkupienia

Przewycięzenie stanu grzechu dokonuje się poprzez ponowne odkrywanie ogromu Bożej miłości względem stworzenia. Powodowany owym oblubieńczym odniesieniem Bóg stworzył człowieka „na swój obraz i podobieństwo” (por. Rdz 1,27). Dar miłości przekazany ludziom owocuje relacją zwrotną, na mocy której człowiek zdobywa zdolność rozmiłowania się w Bogu, zyskując tym samym możliwość partycypowania w życiu wiecznym³⁷. Zrozumienie godności człowieka dokonuje się w sposób pełny w kontekście tajemnicy wcielenia, w ramach której Bóg rozpościera przed człowiekiem nową perspektywę zbawienia, będącą potwierdzeniem obecności Boga w świecie w osobie Jezusa, czyli Słowa Wcielonego³⁸. Stąd też uroczystości Bożego Narodzenia stanowią w opinii Benedykta XVI okazję do odnowienia, a niekiedy do nawiązania nowej relacji z Bogiem³⁹. W teologii dramatycznej odnowa stosunku człowieka względem Boga dokonuje się w równym stopniu na fundamencie tajemnicy wcielenia, jak też dzieła zbawczego Chrystusa.

Tajemnica wcielenia obejmuje moment fizycznej obecności Boga w świecie, co wyraża zapis w Ewangelii wg św. Jana: „A Słowo stało się ciałem i zamieszkało wśród nas” (1,14). Doświadczenie bliskości, a także postawa Chrystusa, objawiają pełną prawdę o osobie oraz o przeznaczeniu świata. Otóż człowiek jest wprowadzany w krąg Bożych tajemnic za sprawą słów, których potwierdzeniem są czyny pełne łagodności i otwarte na rozumienie. Samo orędzie Chrystusowe i wcześniejsze zapowiedzi św. Jana dotyczące Mesjasza nie stanowią rewolucyjnych wyzwań, ale konsekwentnie wskazują drogi wiodące do osiągnięcia zbawienia i czynienia dobra w świecie⁴⁰. Przewycięzenie zjawisk generowanych przez nieświadomą mimesis następuje jednak – w opinii René Girarda i przedstawicieli teologii dramatycznej – nie na poziomie czynu, ale poprzez odwołanie do początku, do źródła wszelkich zachowań i reakcji jednostki oraz wspólnoty. Tego typu impulsem wyzwalaającym działanie konstruktywne, odpowiadające jednocześnie ładowi Bożemu, jest łaska. W tym punkcie teologowie innsbrucy nawiązują do refleksji św. Augustyna z Hippony⁴¹. *Katechizm*

³⁶ Zob. W. Palaver, dz. cyt., s. 273n.

³⁷ Por. KKK, nr 356n.; zob. również: Benedykt XVI, *Encyklika „Deus caritas est”*, Radom 2006, nr 1, 18 (dalej: DCe).

³⁸ Zob. KKK, nr 359.

³⁹ Zob. Benedykt XVI, *Homilia...*; tenże, *Powrót...*, s. 45.

⁴⁰ Por. M. Paulin, *Zeichen des Heils oder Mittlerin der Begehren? Zur Zeichen-Gestalt der Kirche in Hinblick auf die Mittler-Figur in der mimetischen Theorie*, w: *Kirche als universales Zeichen. In memoriam Raymund Schwager SJ*, red. R. Siebenrock, W. Sandler, Wien – Münster 2005, s. 220n.

⁴¹ Zob. za: W. Palaver, dz. cyt., s. 281n.

Kościół Katolicki podkreśla w pierwszej kolejności darmowy charakter łaski oraz jej konieczność do osiągnięcia pełnego uczestnictwa w Bożym życiu. Dzięki darom Bożym można kształtować relacje cechujące się miłością i wyrażające zjednoczenie z Bogiem oraz bliźnimi. Owa jedność jest niezbędnym warunkiem kształtowania nowej rzeczywistości, w ramach której człowiek postępuje wedle zasad nauki objawionej⁴². Aktywna relacja z Bogiem umożliwia przełamywanie stereotypów oraz jest skutecznym środkiem do tego, by spojrzeć na siebie w prawdzie oraz zrekonstruować właściwy wizerunek Boga, który w swojej istocie jest Miłością⁴³. Owa sytuacja umożliwia tym samym odnowienie Boskich darów.

Odkrycie znaczenia łaski staje się możliwe dzięki wierze. Warto w tym momencie zastrzec, iż oddziaływanie łaski i wiary ma obopólny charakter. Rzeczywistość łaski jest odkrywana dzięki wierze, która z kolei wzmacnia działanie łaski w świecie⁴⁴. W tym kontekście ujawnia się celowość argumentacji, obecnej w nauczaniu Benedykta XVI. Otóż człowiek pozbawiony wiary nie jest w stanie dostrzec Bożych darów, będących w istocie wyrazem miłości Boga do stworzenia; tworzy więc obraz Boga, odpowiadający jedynie doczesnym wyobrażeniom. Z tego względu ożywienie wiary pozwala na nowo odkryć Boga jako miłującego stworzenie i wprowadzającego jedność w świecie za sprawą Swojej w nim obecności⁴⁵.

Z procesem przełamywania negatywnych struktur związane jest tzw. „przejście”, czyli przekroczenie ludzkich schematów myślenia i materialnych granic rzeczywistości. Celem owegowyciszenia poza doczesność jest spotkanie Boga, dokonujące się na największą skalę w Eucharystii⁴⁶. Radykalizm przemiany, mającej miejsce za sprawą owego sakramentu i inspirującej do działania uczniów Chrystusa, został scharakteryzowany w adhortacji *Sacramentum caritatis*: „Substancjalne przekształcenie chleba i wina w Jego Ciało i Jego Krew wnosi do wnętrza stworzenia fundament radykalnej przemiany, coś w rodzaju «nuklearnego rozszczepienia», by użyć znanego dziś obrazu, wnikaącego w najskrytszy poziom bytu, przemiany mającej za cel wywołanie procesu przekształcenia rzeczywistości, którego kresem ostatecznym będzie przemienienie całego świata, aż do stanu, w którym Bóg stanie się wszystkim we wszystkich (por. 1 Kor 15, 28)”⁴⁷. W dokumencie papieskim, jak zaznaczono powyżej, znajduje się odniesienie do Pierwszego Listu do Koryntian. Wyróżniony fragment stanowi część większej wypowiedzi Apostoła Narodów, dotyczącej zmartwychwstania (zob. 1 Kor 15,1-53). Otóż na końcu czasów wierni Chrystusowi będą mieli możliwość pełnego uczestnictwa w zwycięstwie nad śmiercią, wyrażając dzięki

⁴² Por. KKK, nr 1996-2000.

⁴³ Zob. DCe, nr 1.

⁴⁴ Por. KKK, nr 2005.

⁴⁵ Zob. Benedykt XVI, *Homilia...*

⁴⁶ Zob. tamże; DCe, nr 7.

⁴⁷ Tenże, *Adhortacja apostolska „Sacramentum caritatis”*, Wrocław 2007, nr 11 (dalej: SC).

temu ogrom Bożej chwały w świecie. Podążając szlakiem tejże chwały, pastuszkowie odkryli Mesjasza leżącego w żłobie⁴⁸. Tak wielki ogrom uniżenia Boga może wynikać jedynie z bezgranicznego charakteru miłości Stwórcy do stworzenia; owa bliska relacja jest permanentnie obecna w Eucharystii⁴⁹.

Drugą tajemnicą wyznaczającą zakres jedności człowieka z Bogiem, o wiele istotniejszą z perspektywy Bożej dramaturgii, jest odkupienie zrealizowane przez Chrystusa. Powołując się na metodę dramatyczną, należy jednoznacznie stwierdzić, iż męka, śmierć i zmartwychwstanie Jezusa stanowią centrumdramaturgii zbawczej. Właśnie w tychże aktach objawia się ogrom Bożej miłości, która nie tylko gładzi grzechy, ale także odnawia i wzmacnia jedność całego stworzenia. Chrześcijaństwo, szerząc obraz jednoczącego Boga, mobilizuje wszystkich do współdziałania na rzecz budowania Królestwa Bożego w świecie⁵⁰.

Podstawą i źródłem norm jest miłość, odnoszona do Boga i do bliźnich. Na mocy aktu wiary następuje odkrycie Boga jako Miłości, będące najpełniejszą formą poznania. Ponadto wiara inspiruje do urzeczywistniania dzieł miłości, nazywanego miłosierdziem. Benedykt XVI podkreśla naturalną łączność pomiędzy wiarą a miłością⁵¹. Podobną zależność można wskazać z perspektywy teologii dramatycznej, w ramach której Królestwo Boże budowane jest na miłości, natomiast centralne wydarzenie procesu zbawczego stanowi przejaw nieskończonej miłości Boga do człowieka, dla której podstawowy czynnik stanowi wiara⁵².

Finalnym etapem w zakresie przemian społecznych, przy permanentnym odniesieniu do logiki dramatu zbawczego, jest stan pokoju. Adresatami Bożego orędzia są nie tylko jednostki, ale przede wszystkim społeczności, co w szczególności ujawnia się w odniesieniu do historii Narodu Wybranego. Reakcje wspólnot, ukształtowanych na fundamencie Bożego prawa, są analogiczne względem zachowań poszczególnych osób, konfrontowanych z nauką Bożą. Naród jest bowiem tak samo wolny jak jednostki, tworzące daną wspólnotę. W następstwie tychże założeń można wyróżnić dwa typy tychże zachowań. Po pierwsze, jest to możliwość trwania przy Bogu, a więc dążenie do utrzymania tożsamości z nauką o Królestwie Bożym. Drugą postawę, odmienną od poprzedniej, stanowi zdolność społeczności do odrzucenia Boga i tym samym dokonania sądu nad samą sobą. Będące jego skutkiem samowyobcowanie jest karą, której doświadczają ludzie, odstępując w ten sposób od źródła życia, jakim

⁴⁸ Zob. tenże, *Homilia...*

⁴⁹ Zob. SC, nr 1.

⁵⁰ Por. tenże, *Naśladowcie Chrystusa, który umiłował nas aż do końca*, „L'Osservatore Romano” 2013, nr 1, s. 22; N. Wandering, „Wir vergeben und bitten um Vergebung”. Zu den Kirchlichen Schuldbekennnissen vom Ersten Fastensonntag 2000, w: *Religion erzeugt Gewalt – Einspruch! Innsbrucker Forschungsprojekt. „Religion – Gewalt – Kommunikation – Weltordnung”*, red. R. Schwager, J. Niewiadomski, Münster 2003, s. 150n.

⁵¹ Por. PF, nr 13n.

⁵² R. Siebenrock, *dz. cyt.*, s. 56n.

jest Bóg. Przewyciężenie drugiego z wymienionych powyżej typów zachowań dokonuje się w osobie Chrystusa, który w istocie swojej jest objawieniem pokoju, przychodzącego na świat w eschatologicznej rzeczywistości: „On bowiem jest naszym pokojem” (Ef 2,14). Ewangelia, a także nauczanie apostołów zawarte w biblijnych listach, potwierdzają prawdę, iż fundamentem pokoju jest miłość Boga i bliźniego⁵³. Dopiero na podstawie tego prawa można kształtować struktury doczesne, przyporządkowane ze swej natury Bogu. W tym kontekście ujawnia się w całej pełni rola i znaczenie instytucji Kościoła jako znaku pokoju dla współczesnego świata. Boskie pochodzenie, kolegalność struktur kościelnych oraz hierarchizacja działania czynią ze wspólnoty uczniów Chrystusa symbol, który jednoznacznie pozycjonuje Kościół wobec współczesnych trendów, zagrażających niekiedy życiu ludzkiemu. Kościół, o czym nie można zapomnieć, jest nie tylko znakiem Boga, ale również pośredniczy w przekazywaniu Bożych darów⁵⁴. Pośrednicząca rola Kościoła jest możliwa do realizacji dzięki obecności Chrystusa, co w następujący sposób wyrazili autorzy *Katechizmu Kościoła Katolickiego*, powołując się na konstytucję *Lumen gentium*: „Chrystus, jedyny Pośrednik, ustanowił tu na ziemi swój Kościół święty, wspólnotę wiary, nadziei i miłości, jako organizm widzialny; nieustannie go podtrzymuje i przez niego rozlewa na wszystkich prawdę i łaskę”⁵⁵. Kościół przeprowadza wiernych z rzeczywistości ziemskiej do nieskończonej. Odwieczne pielgrzymowanie człowieka i świata znajduje swój cel w Bogu, rozpościerającym przed stworzeniem wiekuiste Królestwo⁵⁶, którego niemalże zwierciadlane odbicie stanowi doczesna wspólnota uczniów Chrystusa⁵⁷.

Świadomość uczestniczenia w Bożych planach jest dla człowieka powodem niewymownej radości, która nie wprawia w pychę, ale inspiruje do wciąż nowych działań. Zaangażowanie chrześcijan w kształtowanie rzeczywistości stworzonej oznacza rozpowszechnianie prawdy i miłości, które w najwyższej formie znajdują się w Bogu. Owe dwie wartości funkcjonują między ludźmi, na których w związku z tym ciąży zobowiązanie do wzajemnego ich komunikowania, jak też przekazywania owoców prawdy i miłości⁵⁸. Rzeczywistość, w ramach której dochodzi do wzajemnej wymiany wartości pomiędzy podmiotami, odpowiada naturze Boga w Trójcy Świętej Jedynej⁵⁹. Relacje łączące Osoby

⁵³ Por. W. Sandler, *Das Friedensgebet der Religionen in Assisi*, w: *Religion erzeugt Gewalt – Einspruch! Innsbrucker Forschungsprojekt. „Religion – Gewalt – Kommunikation – Weltordnung”*, red. R. Schwager, J. Niewiadomski, Thaur 2003, s. 81–84; R. Schwager, *Kirche...*, s. 38n.

⁵⁴ Por. DCE, nr 19; B. J. Hilberath, *Dramatische und kommunikative Ekklesiologie. Eine erste Annäherung*, w: *Kirche als universales Zeichen. In memoriam Raymund Schwager SJ*, red. R. Siebenrock, W. Sandler, Wien – Münster 2005, s. 303n.

⁵⁵ KK, nr 8, cyt. za: KKK, nr 771.

⁵⁶ Por. *tamże*.

⁵⁷ Por. Benedykt XVI, *Encyklika „Spe salvi”*, Kraków 2007, nr 10n.; B. J. Hilberath, *dz. cyt.*, s. 305.

⁵⁸ Por. Benedykt XVI, *Homilia...*

⁵⁹ Zob. KKK, nr 257–260.

Trójcy Świętej stanowią bowiem idealne odwzorowanie dla struktur kształtowanych przez człowieka na ziemi. W tym też sensie kontakt z Bogiem owocuje ostatecznie wzrostem pokoju, czyli ładu Bożego w świecie⁶⁰. Owo działanie stanowi formę przepełniania rzeczywistości ziemskiej wartościami nadprzyrodzonymi, ukształtowanymi ostatecznie na miłości.

Zakończenie

Wiara stanowi jedną z form relacji, której specyfika wynika z odniesienia do Boga. Człowiek wierzący zakłada nie tylko istnienie Boga, ale nade wszystko dopuszcza możliwość komunikacji z Absolutem, cechującym się najwyższą formą istnienia. Mimo pewności związanej z aktem wiary, w człowieku mogą jednak pojawić się skłonności i w efekcie działania, które przeczą istnieniu Boga i powodują, iż człowiek dąży do wykluczenia transcendencji ze swojego życia. Teologia dramatyczna pozwala nie tylko określić logikę aktu zbawczego Chrystusa; jest to również metoda umożliwiająca określenie przyczyn patologii wiary.

Wiara jako akt ludzki jest kontestowana współcześnie w sposób szczególny za sprawą mechanizmu kozła ofiarnego. Przełamanie owych destrukcyjnych procesów, jak nauczał Benedykt XVI, następuje w obliczu nieskończonej miłości objawionej we wcieleniu i następnie odkupieniu dokonany przez Chrystusa. Nieskończona miłość objawiona w osobie Jezusa stanowi fundament dla ponownego odkrycia tożsamości chrześcijan, która istnieje jedynie w ramach „przyłgnięcia człowieka do Boga”, a więc w akcie integralnie przeżywanej wiary. Wszelkie formy ludzkich odniesień, budowane na fundamencie miłości, kształtują zarówno poczucie jedności, jak i jej rzeczywisty stan, będący ostatecznym zamiarem Boga wobec świata.

Zastosowanie metody dramatycznej do analizy fenomenu wiary wskazuje na wieloaspektowość egzystencji człowieka. Należy jednak zaakcentować, iż mnogość przejawów bytowania człowieka winna znajdować absolutny punkt odniesienia w niezmiennych prawdach, wartościach i zasadach, w najwyższej formie znajdujących się w Bogu. Wiara obejmująca łączność z Bogiem jest w tym aspekcie gwarantem sensowności i stabilności ludzkiego jestestwa.

Literatura

Assmann J., *Monotheismus und die Sprache der Gewalt*, Wien 2006.

Benedykt XVI, *Adhortacja apostolska „Sacramentum caritatis”*, Wrocław 2007.

⁶⁰ Por. M. Scharer, *Die Universitätslehrgang „Kommunikative Theologie” als Modell theologisch inspirierten Konflikt- und Versöhnungshandels*, w: *Religion erzeugt Gewalt – Einspruch! Innsbrucker Forschungsprojekt. „Religion – Gewalt – Kommunikation – Weltordnung”*, red. R. Schwager, J. Niewiadomski, Thaur 2003, s. 274n.

- Benedykt XVI, *Adhortacja apostolska „Verbum Domini”*, Katowice 2010.
- Benedykt XVI, *Encyklika „Deus caritas est”*, Radom 2006.
- Benedykt XVI, *Encyklika „Spe salvi”*, Kraków 2007.
- Benedykt XVI, *Homilia Ojca Świętego podczas „pasterki”*, <http://www.deon.pl/religia/kosciol-i-swiat/z-zycia-kosciola/art,8391,homilia-ojca-swietego-podczas-pasterki,strona,2.html> (odczyt z dn. 29 stycznia 2013 r.).
- Benedykt XVI, *List apostolski „Porta fidei”*, Kraków 2012.
- Benedykt XVI, *Nadszedł czas, aby muzułmanie i chrześcijanie solidarnie położyli kres przemocy*, „L'Osservatore Romano” 2012, nr 9-10.
- Benedykt XVI, *Naśladowcie Chrystusa, który umiłował nas aż do końca*, „L'Osservatore Romano” 2013, nr 1.
- Benedykt XVI, *Nigdy więcej wojny i terroru*, „L'Osservatore Romano” 2009, nr 7-8.
- Benedykt XVI, *Otoczmy opieką osoby zranione*, „L'Osservatore Romano” 5/2008, nr 5.
- Benedykt XVI, *Pielgrzymka po pustyniach współczesnego świata*, „L'Osservatore Romano” 2012, nr 11.
- Benedykt XVI, *Powrót do Boga*, „L'Osservatore Romano” 2012, nr 12.
- Benedykt XVI, *Świadkowie Boga, który jest blisko*, „L'Osservatore Romano” 2013, nr 1.
- Benedykt XVI, *Wiara musi być płomieniem miłości, który rozpala innych*, „L'Osservatore Romano” 2012, nr 11.
- Buxakowski J., *Objawienie i wiara*, Pelplin 2007.
- Guggenberger W., *Das Wirklichwerden der Wirklichkeit. Zum Sinn einer Rede von dramatischer Moralthologie*, w: *Dramatische Theologie im Gespräch. Symposium/Gastmahl zum 65. Geburtstag von Raymund Schwager*, red. J. Niewiadomski, N. Wandinger, Münster 2003.
- Guggenberger W., *Was für ein Zeichen?!*, w: *Kirche als universales Zeichen. In memoriam Raymund Schwager SJ*, red. R. Siebenrock, W. Sandler, Münster – Wien 2005.
- Hilberath B. J., *Dramatische und kommunikative Ekklesiologie. Eine erste Annäherung*, w: *Kirche als universales Zeichen. In memoriam Raymund Schwager SJ*, red. R. Siebenrock, W. Sandler, Wien – Münster 2005.
- Josgrilberg R., *Opfermechanismus und der Tod Jesu*, w: *Götzenbilder und Opfer. René Girard im Gespräch mit der Befreiungstheologie*, red. H. Assmann, Thaur 1996.
- Katechizm Kościoła Katolickiego*, Poznań 2009.
- Sobór Watykański II. Konstytucje. Dekrety. Deklaracje. Tekst polski. Nowe tłumaczenie*, Poznań 2002.
- Palaver W., *René Girards mimetische Theorie. Im Kontext kulturtheoretischer und gesellschaftspolitischer Fragen*, Thaur 2003.
- Paulin M., *Zeichen des Heils oder Mittlerin der Begehren? Zur Zeichen-Gestalt der Kirche in Hinblick auf die Mittler-Figur in der mimetischen Theorie*, w: *Kirche als universales Zeichen. In memoriam Raymund Schwager SJ*, red. R. Siebenrock, W. Sandler, Wien – Münster 2005.
- Sandler W., *Das Friedensgebet der Religionen in Assisi*, w: *Religion erzeugt Gewalt – Einspruch! Innsbrucker Forschungsprojekt. „Religion – Gewalt – Kommunikation – Weltordnung”*, red. R. Schwager, J. Niewiadomski, Thaur 2003.
- Sandler W., *Kirche als Sakrament des Heilsdramas Jesu Christi*, w: *Kirche als universales Zeichen. In memoriam Raymund Schwager SJ*, red. R. Siebenrock, W. Sandler, Münster – Wien 2005.

- Scharer M., *Die Universitätslehrgang „Kommunikative Theologie“ als Modell theologisch inspirierten Konflikt- und Versöhnungshandels*, w: *Religion erzeugt Gewalt – Einspruch! Innsbrucker Forschungsprojekt. „Religion – Gewalt – Kommunikation – Weltordnung“*, red. R. Schwager, J. Niewiadomski, Thaur 2003.
- Schwager R., *Erbsünde und Heilsdrama. Im Kontext von Evolution, Gentechnologie und Apokalyptik*, Münster 1997.
- Schwager R., *Erlöser des Menschen. Soteriologie in der Verkündigung von Johannes Paul II. und die Herausforderung unserer Zeit*, w: *Kirche als universales Zeichen. In memoriam Raymund Schwager SJ*, red. R. Siebenrock, W. Sandler, Wien – Münster 2005.
- Schwager R., *Kirche als universales Zeichen*, w: *Kirche als universales Zeichen. In memoriam Raymund Schwager SJ*, red. R. Siebenrock, W. Sandler, Münster – Wien 2005.
- Siebenrock R., *Dramatische Korrelation als Methode der Theologie. Ein Versuch zu einer noch unbedachten Möglichkeit im Blick auf das Werk Raymund Schwagers*, w: *Dramatische Theologie im Gespräch. Symposium/Gastmahl zum 65. Geburtstag von Raymund Schwager*, red. J. Niewiadomski, N. Wandinger, Münster 2003.
- Wandinger N., *„Wir vergeben und bitten um Vergebung“. Zu den Kirchlichen Schuldbekenntnissen vom Ersten Fastensonntag 2000*, w: *Religion erzeugt Gewalt – Einspruch! Innsbrucker Forschungsprojekt. „Religion – Gewalt – Kommunikation – Weltordnung“*, red. R. Schwager, J. Niewiadomski, Münster 2003.
- Wandinger N., *Die Sündenlehre als Schlüssel zum Menschen. Impulse K. Rahners und R. Schwagers zu einer Heuristik theologischer Anthropologie*, Münster 2003.

Dramatic theology as a method of interpreting faith on the example of Pope Benedict XVI's teaching

Summary

Faith is both an act and a state of a human. God bestows the faith on people as a gift which, in itself, contains a commitment. The duties resulting from having this gift of faith are not only about passing it to one's brethren but also about perseverance in it and preserving it despite various adverse circumstances. Moreover, faith is also the sort of relationship which we are able to shape. It is also very unique as it refers to God. A believer not only takes for granted the fact of God's existence but above all he or she recognises it is possible to communicate with the Absolute that represents the supreme form of being. Despite the certitude of the act of faith there may be some inclinations lingering within a believer, or even some acts, which lead to the rejection of God's existence and cause him or her to exclude the transcendent from one's life. Dramatic theology allows not only to account for the reason behind Christ redemptive work but it is also helpful in describing the background of pathologies in faith. Application of the dramatic method in the analysis of the phenomenon of faith proves that the human existence has many aspects to it. However, it must be stressed that the variety of forms in which people express their inner being should be somehow related to the realm of the unchanging truths, values and imperatives. They can all be found in their perfect form in God. Therefore, such faith that includes the relationship with God provides men and women with the stability and the meaningfulness of their lives.

Keywords: community, dramatic theology, faith, incarnation, redemption.